

«Şygryýetiň täze tolkuny» tankydy makalasyna tankydy syn

Category: Edebi tankyt, Kitapcy

написано kitapcy | 21 января, 2025

"Şygryýetiň täze tolkuny" tankydy makalasyna tankydy syn Makala... dogrusy meniň-ä maňzyna batmady. Munuň birnäçe sebäpleri bar. (Awtoryň ýokuş gormejegne ynanýan). Düşündirmäge synanşaýyn: birinjiden, makalada edebi-çeper monopoliýalaşmagyň ysy duýulýar. Bir-iki-üç şahyrdan mysal alyp, tutuş häzirki zaman ýaşlarynyň döredijiligine baha berip bolmaz. (Eger alynýan bolsa, onda makalanyň awtorynda tarapgöýlikli hantamaçylyk barmyka diýen betgümançylykly pikiri okyjyda döretmegi ahmal). Çünki edebiýatyň, poeziýamyzyň şu günki ýagdaýy, problemalary we ösüş ugry üç-bäş şahyryň döredijiliginden ybarat дәl. Elbetde bir gazet makalasynyň çäginde (makala geçen 2017-nji ýylda «Edebiýat we Sungat» gazetinde «Türkmeniň Altyn asyry» bäsleşigine hödürlenen) bu mümkinem дәl, baha bermek üçin tutumly edebi seljerme işlerini geçirmek gerek, ol bolsa agramly bir kitaba yük boljak zähmet talap edýär. Tankydymyzyň häzirki ýagdaýy b.n munuň haçan mümkin boljagyna bil baglamagam kyn. Makala, hatda atlary getirilen awtorlaryň döredijiligi babatda-da ýüzleý mysallary getiripdir. Bir-iki goşgy bilen, ýa-da bir-iki goşgudan getirilen bir-iki setir b.n şahyryň döredijiligine tutuş baha berip bolmajagy belli. Emma makalada ady agzalan ýaş şahyrlara bu baha berilýär. Iň bolmanda makalany okajaklar üçin mysal alynan goşgy dolulygyna getirilen bolsa, makalada gelineň ahyrky netije has aýdyň we düşnükli bolardy. Belki-de makalada ady tutulýan ýaş awtorlar baha berlişinden has ýokardadyr, belki makalada berlen bahasyna asla mynasybam дәldir?.. Goý, okyjy hem öz pikirini aýtsyn. Häzirki zaman okyjysy birwagtky okyjylar ýaly eline

berlen kitapdyr gazet-žurnaly okap dynjak okyjy däl. Talapkär. Talapkärlikden zyýada diňe gazet-žurnal ýa kitap ýok indi elýeterimizde. Telekanallar, internet.. daşary ýurt edebiýatynyň aralaşýan liniýalary kän, ýeterlik derejede okyjy gatlagy hem bar. Hut şonuň üçinem özyetimi giň okyjynyň hem dogry tankydy belligi etmäge ukyplydygyny ýatdan çykarmaly däl.

Hazirki wagtda poeziýamyza tankydy syn berilende mysaly hatda tutuş turkmen edebiýaty, ýaşlaryň ählisi babatda alanda-da ýüzleý bolsa gerek. Sebäbi, hazirki dorediji ýaşlaryň milli edebiyatdan ötri daşardan has kop tasirlenyandigi belli. Kimde rus edebiyatynyň yzlary bar, kimde türk edebiyatynyň täsiri bar, kimde ýok... Bu örän çuňňur barlaglary talap edýär. Munuň üçin daşary yurt edebiyatyny hem yeterlik derejede, hatda has kop derejede bilmek gerek. Bu bolsa başgalary gaýtalamagyň, hatda biri-birimizi gaýtalamagyň önüne böwet basmak üçin juda bähbitli işdir.

Hawa, Bayram aga az mysalam getirmändir, emma mysallar kone edebiyatçylarymyzyň mysal getiryan hemmamize tanyş atlary (Gomer, Magtymguly, Lermontow, Mayakowskiý..) dunya edebiyaty bu läheňleriň iň soňkusyndan bärem ençeme prosesleri başdan geçirdi, ondan bari bu meydandan kimler geçmedi.. Dünya edebiyaty nijeme Boris Pasternaklary, Nazym Hikmetleri, Luis Aragonlary, Çarlz Bukowskileri, Ezra Poundlary... gördi. Indi koplere bu klassyklardan has köp XX asyryň ikinji yarymyndan bardäki edebiyat tanyş...

Ýaşlaryň ählisine tankydy baha bermek gerek. Hiç kim edebi tankydyň daşynda galmasyn. Sebäbi hiç kimem aňrybaş derejede kämil eser döredenok. Hatda «Türkmenistanyň Halk ýazyjysy» diýen ady göterýänler hem. Käbir ýerde öte geçmeleriň, «kesekleşmeleriň» bardygyny hasaba almasak, geçen asyryň segseninji ýyllarynda tankyt hiç kimden ýüz görüp duranokdy. Kerim Gurbanpesow, Berdinazar Hudaynazarow, Gylyç Kulyýew ýaly halkyň ykrar eden ýazyjy-şahyrlary hem tankytdan «aman» galmandyr.

Makalanyň üstünlikli tarapy:

Elbetde, häzir ýaşlaryň döredijiligine syn berilmeyär diýen ýaly. Netijede «suw getirenem bir, küýze döwenem» bolýan yerleri gaty kän. Şonuň üçin makala tankyt žanrynyň ilerlemesine azajygam bolsa gatanç bolar diýen umyt b.n okyjylara yetirdik. Makalada edilen ylmy analizleri görmezden geçmek adalatsyzlyk bolardy. Edilen bellikler dogry. Azajygam bolsa mahabatlandyрма suwy çaýylandygy duýulýandygyna garamazdan, bu tankydy syn hemme babatdan tankydy makalanyň kriteriýalaryna gabat gelýär. Bellikler intellektual aň-düşünjeli awtoryň hiç hili degnasyna degenok, kemsidenok. Ýerlikli bellikleri edýär, degerli maslahatlary berýär.

Çeper döredijilik bilen meşgullanýan indiwdiň aňynda hemişe bir pikiriň bolmagy gerek: Hala gowy eser ýaz, hala pes.. Näme ýazsaňam, ahyrynda ýazan zadyňa wagt baha berýär, okyjy baha berýär, edebiýat baha berýär.

Geçen XIX asyryň ahyrlarny ýada salyň. Iň soňky klassyk Annagylyç Mätäjiden soň klassyk şahyr derejesine göterlen şahyr galmady. Belli şahyrymyz Baýram Jütüdi aýtmyşlaýyn, Tilkiçi ýaly şahyra «Heýhat gününde ýeke «Aýan göründini» ýazmagam ýeterlikdir» welin, umuman, aýtjak bolýan zadymyz: hernäçe pese gaçanam bolsa, XIX asyryň ahyrynyň – XX asyryň başlarynyň turkmen edebiyaty öz döwrüniň edebiýaty hökmünde owrenilýär, seljerilýär, baha berilýär. («Güldesse», «Arzuw» antologiýalaryny ýada salyň). Diýmek, haçanam bolsa bir wagt şu döwrüň edebiýatyna-da baha berler. Çäç harpykdan saýlanar. Öňem bir şahyryň aýdyşy ýaly: «Tankyt gözel gyz däl, ony hiç kim söýenok». Şeýle-de bolsa, hiç kime tankyt topuna tutularyn diýip ynjalykdan gaçmagyň, ýazan zadyma mynasyp baha berlenok diýip ruhdan düşmegiň hiç hili zerurlygy-da ýok.

@Kitapçy Edebi tankyt